

- v vseh sekcijah je bila kot najpomembnejša naloga izpostavljena potreba po sistematičnem proučevanju nevarnosti pred naravnimi in drugimi nesrečami. Na tej osnovi bi morali konkretno oceniti ogroženost pred posameznimi vrstami nesreč v sleherni družbenopolitični skupnosti kot tudi na celotnem ozemlju Jugoslavije (izdelati npr. seizmološko karto Jugoslavije, karto poplavnih območij ipd.). Pri tem je bila dana pobuda za izdelavo projekta za raziskovanje naravnih nesreč v Jugoslaviji (podobno kot se je tega že lotila republika Slovenija v okviru geografskega inštituta A. Melika, SAZU). Celotno preventivno delovanje, raziskovalno delo, ocenjevanje ogroženosti ter opazovanje in javljanje nevarnosti naravnih nesreč pa bi morali med republikami in pokrajinama bolj povezati in uskladiti, poenotiti kriterije in po mnenju nekaterih udeležencev za ta namen oblikovati tudi poseben koordinativni organ na ravni federacije;
- pri varstvu pred naravnimi nesrečami bi morali bolj kot doslej izkoristiti strokovne možnosti, kadre ter ugotovitve in dosežke obstoječih znanstvenih in strokovnih inštitucij. Npr. nekaterim atmosferskim katastrofam in nesrečam na vodah bi se lahko izognili ali vsaj zmanjšali njihovo število in obseg, če bi pri projektiranju in načrtovanju gradnje objektov upoštevali odvisnost od hidrometeoroloških pojavov, torej pritegnili k načrtovanju hidrometeorološke organizacije, katerih delo bi kazalo zaradi večje učinkovitosti razširiti, bolj povezati in poenotiti. Potreba po večji koordinaciji je bila izpostavljena tudi pri zaščiti in reševanju pred požari;
- poleg večjega vlaganja v znanstvenoraziskovalno delo za učinkovitejše predvidevanje in obvladovanje naravnih nesreč bi morali bistveno več kot doslej vlagati tudi v strokovne kadre in posodabljanje opreme;
- zdravstveno službo bi morali v sodelovanju z ostalimi družbenimi subjekti pojmovati kot sestavni del preventivnega delovanja za primere naravnih nesreč in ne zgolj takrat, ko je treba že odpravljati posledice;
- v vseh sekcijah in na plenarnem delu posvetovanja so poudarili preventivno delovanje ter vlogo raziskovalnih, strokovnih in upravnih organov kot tudi vseh družbenih in družbenopolitičnih organizacij in skupnosti. Vendar pa niso sprejemljivi predlogi, naj se te dejavnosti financira iz posebnega sklada na ravni federacije oz. celo s sredstvi solidarnosti, ki so namenjena zgolj za odpravljanje neposredne škode ob nesreči. Zato smo slovenski predstavniki na posvetovanju izrecno poudarjali, da gre pri tem za neposredno odgovornost vsake družbenopolitične skupnosti, posameznih gospodarskih dejavnosti, ozdov, sisov in drugih, za kar je nujno načrtovati sredstva v okviru srednjeročnih planov razvoja.

Posvetovanje v Budvi je bila dobra priložnost za celovito oceno uresničevanja sistema solidarnosti ob naravnih nesrečah v Jugoslaviji, za kar imamo že vrsto konkretnih izkušenj. Vendar te priložnosti, razen nekaj bolj ali manj načelnih in splošnih ocen v plenarnem delu posvetovanja, nismo izkoristili. Razlog za to je bila odločitev organizatorja, da se za ta vprašanja ne organizira posebna sekcija, temveč se glede na njihov splošni značaj o njih razpravlja v vseh sekcijah. Tu pa zaradi ozko strokovnega obravnavanja posameznih vrst nesreč sistem solidarnosti ni prišel do izraza. Tako ostajajo vprašanja bolj učinkovitega delovanja sistema solidarnosti predmet nadaljnjega proučevanja, morda tudi posebnega posveta. V redkih razpravah na to temo pa je tudi tu prihajala do izraza težnja po čim večjem poenotenju in centralističnem urejanju strokovnega dela, organiziranosti in zagotavljanja finančnih sredstev za odpravljanje posledic naravnih nesreč.

POSVETOVANJE O TRAVMATOLOGIJI V IZJEMNIH RAZMERAH NA OBMOČJU SFRJ

Franc Novak*

Na znanstvenem sestanku razredov za medicinske vede jugoslovanskih akademij leta 1983 v Zagrebu je tekla razprava o delovanju travmatologije v SFRJ Jugoslaviji v izjemnih razmerah. Sklenjeno je bilo, da se ustanovi medakademijski odbor za ta vprašanja, kar je Svet akademij znanosti in umetnosti SFRJ odobril. Medicinski razredi vseh akademij znanosti in umetnosti v SFRJ so določili svoje zastopnike v tem odboru in na ustanovnem sestanku je bilo iz vrst članov medicinskega razreda SAZU izvoljeno predsedstvo odbora.

Skupina pri SAZU je pripravila program raziskovalnega projekta z naslovom »Analitična študija o organiziranosti in usposobljenosti kirurških služb v SR Sloveniji za delo v izjemnih razmerah«, ki naj bi ga opravili v dveh letih. K sodelovanju so bili pritegnjeni vodje travmatoloških služb in kirurških oddelkov v SR Sloveniji. Vprašalniki so bili razposlani v vednost vsem akademijam.

Dne 7. novembra 1986 je bilo posvetovanje v Slovenj Gradcu, ki so se ga poleg predstavnikov medicinskih razredov raznih akademij znanosti in umetnosti SFRJ udeležili predvsem predstavniki travmatoloških, kirurških, ortopedskih, opeklinških in anesteziološko-reanimacijskih služb iz vseh republik SFRJ, predstavniki republiških organov za zdravstveno in socialno varstvo in za ljudsko obrambo ter Rdečega križa in JLA.

Predavanja in zapise razprav bomo objavili, zato bom v svojem poročilu zapisal le nekaj misli, izrečenih na tem posvetovanju. Medicinski razredi akademij naj proučujejo stanje travmatologije in s tem spodbude povsem praktično ukrepanje.

Čakajo nas zahtevne naloge. Njihovo takojšnje izvajanje pa bo zelo koristno. Naša dežela bo prekrita s sodobnimi centri za travmatologijo, ki bodo skrbeli za organizacijo in delovanje travmatološke službe. Smrtnost in invalidnost po travmi se bosta zmanjšali.

V naši državi umre na leto zaradi travme okrog 15 000 ljudi, od tega v prometnih nesrečah okrog 5000, 10-krat toliko pa je ranjenih. Travme vzamejo več let življenja kot rak ter boleznir srca in ožilja skupaj, saj umirajo pretežno mladi ljudje. Iz podatkov dežel z odlično razvito travmatološko službo (ZRN, ZDA, Izrael, Švica) je razvidno, da se da smrtnost in invalidnost zaradi travme zelo zmanjšati. Smrtnost kar za 25 do 40 %. Še večji so uspehi v pogledu invalidnosti. Na enega mrtvega prideta povprečno dva trajno invalidna. Ko poškodovanec prestane najhujše, se začne rehabilitacija. To je zelo dolgotrajen proces, ki zahteva veliko znanja, vztrajnosti in sredstev.

Katastrofa je izjemen pojav, do katerega pride nepričakovano. Prizadene skupine ljudi ali cele narode, vasi, mesta ali večja območja. Nenadoma so prizadeti in ogroženi in potrebna je hitra medicinska in druga pomoč. Ponavadi pri tem obstoječe zdravstvene organizacije niso dovolj uspešne in kadrovske zmogljivosti zdravstvene službe in drugih dejavnosti ne zadoščajo.

Dobra organizacija zdravstva, predvsem sodobna travmatološka služba, je pogoj za učinkovito delo pri katastrofah. Pri tem ima velik pomen tudi dobra usposobljenost zdravstvenih delavcev. Zato je treba takoj začeti dopolnjevati in posodabljanje znanje. Za nekatere subspecialnosti, ki bodo koristne predvsem v vojni, imamo v SFRJ zelo malo strokovnjakov.

* Akademik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, Ljubljana.

Specialistov za opekline npr. samo 20. V vojni so posebno dragoceni mehaniki, šoferji, mornarji, tankisti, piloti. S strokovno pravilnim sodobnim zdravljenjem bi jih lahko veliko hitreje vrnili v bojne vrste. Naj omenim, da je bilo v korejski vojni 10 % ranjencev tudi opečenih, v vietnamski že 20 %, v izraelsko-egiptovski vojni in vojni za Malvinske otoke pa kar 40 %.

Proučevanje stanja travmatološke službe v SFRJ bo brez dvoma pokazalo potrebo po dopolnilnih tečajih za zdravnike, tako v mestih kot na deželi, ter po dodatni opremitvi. Tako bi znanje, pridobljeno na tečajih, začeli takoj uporabljati v praksi. Za ta namen ne bi bila potrebna velika sredstva. Zbrale bi jih lahko vse zdravstvene skupnosti in občine. Na posvetovanju zahtevanega povečanja helikopterske flote LM tu ne bi posebej omenjal.

Nekaj diskutantov je na posvetovanju dobronamerno predlagalo, naj bi študentje medicine služili redni vojaški rok šele po končanem študiju. Tako bi dobili za vojno in za travmatologijo v izjemnih razmerah že pripravljene zdravnike namesto vojakov.

V travmatoloških centrih naj bi politravmatiziranega ranjenca takoj pregledali in po možnosti takoj zdravili poleg travmatologa tudi drugi potrebni specialisti (nevrokirurg, čeljustni kirurg, urolog, abdominalni kirurg itd.).

Da bi bili pri katastrofi pripravljeni na hitro in strokovno sodobno ukrepanje, morajo biti zdravstvene službe in zdravniki, še posebno pa travmatološke klinike, dobro seznanjeni z možnimi nesrečami in posledicami, ki se lahko zgodijo v njihovem kraju pa tudi na širšem območju. Pripraviti morajo stvarne in prožne načrte za ukrepanje ob nesrečah. V načrtih naj se predvidi tudi sodelovanje z vsemi ustreznimi organizacijami — s civilno zaščito, z milico, JLA, društvi (Rdečim križem, gasilci, taborniki) in drugimi. Načrte in usposobljenost pa naj preverjajo tudi na raznih skupnih vajah.

Katastrofa nenadoma prizadene toliko ljudi in tako hudo, da se zdravstvena služba znajde pred nujnimi nalogami, ki presega njeno zmogljivost, znanje in opremo, v okoliščinah, ki so bistveno različne od običajnega dela zdravstvene službe. Hkrati katastrofa uniči materialna sredstva, zanese zmedo in onemogoči običajen način življenja. Katastrofe so po etiologiji naravne (npr. poplave, potresi), tehnološke (npr. Černobil, letalske, železniške, veliki požari) in konfliktne (npr. vojne, spopadi, terorizem). Za vse te in podobne nesreče je nujna organizirana pripravljenost.

Že vzdrževanje običajne travmatološke službe je zelo drago. Vendar sodobna travmatološka služba ne le da rešuje življenje in preprečuje invalidnost, temveč tudi finančno veliko prispeva družbi.

Koliko naša družba sploh lahko da za to službo? Še večje vprašanje pa je, koliko je pripravljena prispevati. Strokovnjaki, zbrani v Slovenj Gradcu, so bili prepričani, da bi lahko in da bomo morali za to prispevati veliko več kot danes. Srbi pravijo: »Bez alata nema zanata!« Medicina ni izjema. Če hočemo naprej, govorjenje, članki in brošure niso dovolj.

Pa še nekaj:

- ustanoviti bi bilo treba strokovne komisije pri republiških komitejih za zdravstveno in socialno varstvo (in tudi v zveznem merilu) za probleme travmatologije v izjemnih razmerah;
- izdelati kategorizacijo kirurških oddelkov, predvsem za zdravljenje ranjencev v katastrofah in prometnih nesrečah;
- pri zdravniških društvih poživiti oziroma na novo ustanoviti sekcije za katastrofno medicino, ki naj bi bile povezane s podobnimi mednarodnimi organizacijami;
- dopolniti izobraževalne programe medicinskih fakultet in šol za druge zdravstvene delavce z vsebinami, ki so pomembne za delo zdravnikov in drugih zdravstvenih delavcev v izjemnih razmerah;
- predvsem pa bi morali marsikatero s predpisi zagotovljeno »pripravljenost« spraviti s papirja v življenje.

Večje naravne in druge nesreče v letu 1986

Milan Orožen Adamič*

SLOVENIJA

Datum	Vrsta nesreče	Občina, kraj . . .
12. 1.	potres	Tolmin, Kobarid, Gorica (21 ^h 04 ^m , M 3,2, 4°—5°) ¹
22. 1.	podor skal in grušča	Krško, kamnolom Sotelsko, 150 do 200 m ³ , poškodovana stanovanjska hiša
31. 1.	morska poplava	Piran, poplavljen Tartinijev trg, Kidričev in Prešernovo nabrežje. Zalilo nekaj lokalov. Poškodovan pomol in plaža v Fiesi. Koper, voda je vdrla v skladišče Semenarne.
10. 2.	sneg, snežni plazovi	oviran cestni in železniški promet. Krajši čas so bili nekateri kraji nedostopni in so bile težave s potjo na delo. Haloze, v Čeremožah pri Žetalah in smrtne žrtev (glej članka: P. Šegula, F. Bernot).
24. 2.	snežni plaz	Tolmin (Kanin), dolžina 300 m
13. 4.	pozeba, ohladitev, снег	Primorska, Slovenske Gorice, Haloze
26. 4.	sevanje, jedrska nesreča	ZSSR, Černobil (glej članek, M. Čopič, R. Martinčič)
29. 5.	toča	Haloze (Gruškovje, Žetale, Sedlaška, Jablovec), škoda v vinogradih, sadovnjakih in poljih, uničenih 20—60 % pričakovanega pridelka.
14. 6. 15. 6. 16. 6.	neurje, zemeljski plazovi	severovzhodna Slovenija (glej članek I. Gams), 1 smrtne žrtev zemeljskega plazu Otiški vrh. Hudournne vode, poškodovane ceste in škoda v aluvialnih ravnicah.
18. 6.	neurje, toča, strela	Pomurje (Motvarjevci, Kobilje, Podrašinci, Čičečka vas)
19. 6.	neurje, toča, močno deževje	Mačkovec, Kuštranovci, Otovci, Stanjeveci. Kapela, Radenci, Gornja Radgona zaliti več stanovanjskih hiš in poslovnih objektov.
23. 6.	neurje, toča	Konjice, Tepanje
29. 6. 30. 6.	neurje, strela	Ljubljana, Prekmurje, več požarov
1. 7.	toča,	Goričko, Slovenske Gorice (Sakušak), ceste so poplavlili hudourniki. Spodnja Vipavska dolina.
24. 7.	nesreča v gorah,	Kranj (Kočna), zaradi podhlajenosti umrli 4 Nizozemci
30. 7.	neurje, toča, strela	Murska Sobota, zgorelo gospodarsko poslopje, poškodovanih več stavb.

* mag., Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Novi trg 5, Ljubljana